

Ressenya de la jornada "Tendències i models en l'edició de revistes científiques"

Miguel Navas

Doctorant i membre del Grup de Recerca "Acceso abierto a la Ciencia"
Facultat de Biblioteconomia i Documentació, Universitat de Barcelona

La jornada¹ es va celebrar el 18 d'abril a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), amb totes les localitats exhaurides. Van assistir unes 150 persones, entre professionals de l'edició i difusió de revistes científiques, estudiants de doctorat i professionals de les biblioteques universitàries i de recerca. L'esdeveniment va ser organitzat pels Grups d'Investigació "Cultura i Continguts Digitals" de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona i "Recerca en Documentació Digital" de la Universitat Pompeu Fabra, el Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC), la institució CERCA, la Biblioteca de Catalunya i el propi IEC.

Benvinguda

Ernest Abadal, degà de l'esmentada facultat, va inaugurar la jornada. *L'edició de les revistes científiques no va canviar de manera significativa durant els primers 325 anys, va dir, però actualment s'estan produint nous paradigmes que cal estudiar: els models editorials, els models de negoci i l'avaluació de l'impacte i la qualitat.* Aquests tres aspectes van ser analitzats en sengles taules rodones i dues conferències individuals.

Conferència inaugural

Alice Keefer, exprofessora de la Facultat i experta en revistes científiques, va realitzar una intervenció prèvia a la conferència inaugural del prestigiós Blaise Cronin, professor de la Universitat d'Indiana i redactor en cap de la revista *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. Keefer va citar un dels seus últims articles, en el qual parlava de la necessitat d'un **slow writing** en contraposició a l'excés de publicacions científiques que ens inunda actualment, producte de la pressió que exerceixen les institucions sobre els investigadors.

El professor **Blaise Cronin** realitzà una extensa però entretinguda conferència inaugural, titulada **"Scientific journals: challenges & Trends"**, dividida en tres blocs: el seu paper com a editor, el seu punt de vista sobre l'ecosistema de la publicació científica actual, i les *alt-metrics* o mètriques alternatives per a l'avaluació de revistes.

¹Totes les presentacions i vídeos estan disponibles a <http://bd.ub.edu/grups/ccd/tendencias-i-models-en-ledicio-de-revistas-cientificas>

La seva llarga carrera com a editor li ha ensenyat que el **procés de creació, difusió i consum d'informació científica es realitza en un àmbit estrictament acadèmic, de manera endogàmica i al marge de la societat**. Per començar, segons ell, caldria "augmentar la lentitud" de la producció, ja que **els investigadors intenten fraccionar el seu treball en el major nombre possible de publicacions** (ponències, articles, capítols de llibres, etc.). A més, tendeixen a reutilitzar-les excessivament, provocant repetició i redundància ("autoplagi") en els seus escrits. Les editorials també hi contribueixen quan procuren publicar el mínim contingut d'informació original i nova possible en cada article o fragment de treball i és que és tanta la pressió que experimenten els investigadors per publicar, especialment en les revistes més prestigioses, que de vegades recorren al frau o al plagi, pràctica en auge i molt difícil de detectar pels responsables de la publicació.

El professor irlandès repassà alguns aspectes i factors polèmics relacionats amb l'edició científica, sempre des d'un punt de vista admirablement obert i, aparentment, no esbiaixat per la seva condició d'editor. Lamentà, també, l'**estrès sistemàtic** que pateixen els revisors i va lloar la seva dedicació voluntària i no remunerada, si bé, en la seva opinió, no és menys cert que es tracti d'un sistema que funciona "amb més o menys eficàcia".

D'altra banda, com també veurem en altres ponències, l'autor va destacar el gran augment del nombre d'articles científics enviats des de països com Brasil, Espanya i la Xina, escrits en anglès per autors que no tenen aquest idioma com a llengua materna. Així neix un nou escenari, el de producció científica en un anglès no estrictament correcte segons els cànons i estàndards dels EUA i RU, davant la qual cosa Cronin es pregunta: "quin és el nivell adequat de tolerància que cal tenir amb aquest tipus de anglès?" (*Spanglish*, etc.). Potser cal tenir més tolerància amb la correcció de l'idioma, en benefici d'una major diversitat i riquesa de continguts. També va afirmar que **el factor d'impacte és "fetitxista"** i realment no ens diu gaire sobre la qualitat dels articles de la revista, i que existeix en molts casos una citació forçosa d'articles de la revista on es vol publicar ("autocitació").

La distribució de continguts científics és un negoci fructífer i molt rendible, que mou uns 15.000 milions de dòlars l'any. En el cas d'Elsevier, el marge de benefici és enorme (un 35%), amb un 1 bilió de dòlars l'any. L'editorial s'aprofita que alguns dels seus títols són indispensables per exigir quantitats desorbitades en les seves subscripcions, ja sigui en paquets bàsics o no tan bàsics, col·locant-hi títols prescindibles per a les biblioteques acadèmiques. Cronin cita [The Cost of Knowledge](#), una plataforma de "objectors" que protesten contra les pràctiques d'Elsevier. Actualment, aquesta iniciativa compta amb més de 13.000 firmes (una xifra relativament modesta si tenim en compte els 600.000 autors de publicacions d'Elsevier).

Tanmateix, i com és sabut, hi ha l'alternativa de l'accés obert (OA, *Open Access*): l'autor paga (o no) per veure publicat el seu article, el qual romandrà lliurement accessible a la xarxa, ja sigui en una revista o un repositori. Cronin cità el cas paradigmàtic d'[Arxiv.org](#) i el seu enorme èxit en el camp de la física i

les matemàtiques, i una altra dada molt significativa: **durant l'últim any, es van produir 150 milions d'intents fallits de descàrregues d'articles JSTOR** (els usuaris pensaven que es tractava d'articles d'accés obert -quan no ho eren- i no van realitzar el necessari pagament o l'autenticació final). Cronin reflexiona: en aquest escenari, és necessària la revisió per parells, o seria millor deixar que els lectors comentin i valorin els treballs, de manera que només els bons prevalguin? (ell l'anomena "coneixement de les masses").

Publicar és una part més del procés d'investigació, i té un cost, que també existeix en l'accés obert, encara que no sigui suportat pel lector. **Tot i així, la publicació d'articles en revistes en open access segueix creixent exponencialment cada any**, de manera imparable. I és que actualment el 40% de les revistes científiques a nivell mundial estan en accés obert i, segons Thomson-Reuters, dels 85.000 "papers" publicats al RU i indexats al *Web of Science*, l'accés obert per via verda fluctua entre el 15 i el 48%, i el de via daurada entre l'1 i el 14%, depenent molt de la disciplina de què es tracti.

El professor de la Universitat d'Indiana va citar i descriure breument algunes fonts OA, com PLOS, Biomed Central, Hindawi, SageOpen, ELifeSciences... Algunes d'elles ja estan consolidades i guanyant molts diners (PLOS, Hindawi, etc.), mentre que d'altres estan començant. Els casos són molt diversos, ja que la qualitat dels continguts varia molt, utilitzen models de negoci i mecanismes de revisió i acceptació diferents, es paguen càrrecs per publicació molt diferents (alguns gratuïts, altres molt cars, com PLOS, amb 1.350 \$ per article), etc.

Però no totes les revistes que diuen ser OA són de fiar. Existeixen les "revistes depredadores", o sigui, falses editorials d'accés obert que el que pretenen és obtenir contingut gratuït.

Les tendències en publicació científica no s'aturen aquí. Cronin cita algunes iniciatives o conceptes innovadors com [Faculty of the 1000](#) (plataforma OA de ciències de la vida, amb *open peer-review* i tots els resultats en *open data*), [Nanopub.org](#) (un lloc per *nano publications* o informació científica atomitzada), publicacions líquides (que evolucionen de manera col·laborativa, com blocs, presentacions, experiments, comentaris, revisions, etc.), el [manifest Force 11](#) (que defineix un futur de la comunicació acadèmica on cada element del discurs, per petit que sigui, pugui ser representat, i on es faciliti el camí als "autèntics" constructors del coneixement) i [Research Excellence Framework](#) (que defineix l'impacte de la investigació com un benefici per a la societat, més enllà de les mesures acadèmiques). Totes elles són mirades cap a la innovació i la recerca de camins diferents als clàssics.

Entrant ja en les mètriques alternatives, Cronin explicà que **les cites es queden "endarrerides"**, mentre que els gestors de referències, blocs, marcadors de pàgines, serveis de compartició de presentacions i les xarxes socials treballen en temps real. Els acadèmics són els únics que citen, però no els únics que llegeixen, la resta també valora i comparteix els continguts científics, però això no es mesura en els índexs d'impacte.

Dit això, què són les *alt-metrics*? Segons l'autor, altres eines que poden ser bibliomètriques, com reconeixements, comptadors de cites, micro-contribucions per *data curation*, mencions i recomanacions en xarxes socials, descàrregues, enllaços, clics, cobertura en premsa ... S'esmenten alguns serveis i empreses d'èxit relacionats amb aquest tema, com [ImpactStory](#), [CiteULike](#), el popular [Twitter](#) i l'eina [Altmetrics](#) de Scopus, però també va advertir de la fàcil manipulació que es pot fer d'alguns com Google Scholar Citation i Google Scholar Metrics².

Taula rodona "Reptes editorials i de difusió"

Després de la pausa-cafè, **Lluís Codina** (UPF) va presentar i moderar la primera taula rodona, "Reptes editorials i de difusió".

Ricard Guerrero (IEC) presentà "**Valoració acadèmica i difusió del es revistes científiques catalanes**". Va ser una intervenció curta que va descriure de manera introductòria el fenomen de la publicació de les revistes científiques, algunes dades quantitatives sobre l'Hemeroteca Científica Catalana de l'IEC (més d'un milió de descàrregues d'articles en 2012) i una matriu DAFO sobre la situació de les revistes científiques catalanes (on cal destacar com a punt negatiu el poc coneixement editorial i digital dels responsables de la revista, i, com a dada positiva, la millora del reconeixement internacional de la recerca en català).

Enrique Herrera-Viedma (UGR) va participar amb la seva ponència "**La revisión por expertos: elementos clave y tendencias**", una intervenció eminentment pràctica des del punt de vista d'un professional de la revisió d'articles (*referee*). El professor de la Universitat de Granada, com ja va fer Cronin, va esmentar la dificultat amb què es troben els investigadors a l'hora de publicar articles, tot i que també va indicar que no és menys cert que els "referees" també poden aportar *feedback* valuós i constructiu.

El **peer review** o revisió per parells és un mètode que assegura la qualitat del contingut. Pot ser de tipus "**simple cec**" (el més utilitzat, i també el més vulnerable al nepotisme), "**obert**" o "**doble cec**". Aquest últim actualment només s'utilitza per congressos d'informàtica, però no per a revistes, de moment. En teoria no permet que revisors i autors es coneguin entre si, encara que en la pràctica no costen molt d'esbrinar, especialment els segons.

Herrera-Viedma va fer especial i repetit èmfasi en l'**augment exponencial de papers per avaluar que es reben a les revistes científiques** (amb especial cura amb als remesos des de països de l'orient mitjà i Àsia, com Iran, Xina i

² Cronin cità l'article "Manipulating Google Scholar Citations and Google Scholar Metrics: simple, easy and tempting" <http://arxiv.org/abs/1212.0638>.

Malàisia), i a la sobrecàrrega de treball que pateixen els revisors, que normalment no són remunerats i han de compatibilitzar aquesta tasca amb la seva tasca investigadora i docent. Aquesta és la causa principal, segons ell, de la lentitud del procés. Com a possible solució o ajuda per a la millora, **els revisors haurien de tenir algun tipus d'incentiu**, si no pot ser econòmic o material (accés a recursos d'informació), podria ser mitjançant el pagament científic (per ex., Amb la incorporació al comitè de la publicació) o el reconeixement públic (aparició en llistats o certificats). Altres solucions proposades van ser el filtre dels manuscrits abans de l'enviament als revisors, la generació automàtica d'informes i alertes, i la retallada del temps per a l'avaluació en primera i segona ronda.

Altres desavantatges del mètode són el biaix en la lectura (diferents perspectives segons cada revisor), l'amenaça del plagi (encara que es puguin utilitzar eines de comprovació automàtica com [CrossCheck](#)), el reduït nombre de *referees* i la dificultat de trobar revisors especialitzats per cada temàtica.

Per acabar, el ponent afirmà que moltes revistes accepten únicament articles centrats en les seves temàtiques, i que s'haurien d'obrir per no limitar tant, ser més multidisciplinaris. També les revistes haurien d'investigar quin camí volen seguir i quines noves matèries o vies li interessa abastar.

Al final de la taula rodona es produí un debat amb dues intervencions del públic, provinents d'altres ponents.

Reme Melero comentà que cal anar amb compte amb *Crosscheck* perquè sobretot en els articles de ciències experimentals sol haver metodologies similars que poden fer fins i tot que s'arribi a una equivalència del 30% del text, quan en realitat són *papers* diferents i originals . També esmentà [Publicationsethics.org](#), un fòrum dirigit als editors de revistes amb revisió per parells i especialitzat en l'ètica en la publicació científica.

Per acabar, intervingué Àngel Borrego, que comentà el cas dels editors que demanen al propi autor que suggereixi el nom d'un possible revisor o revisors.

Taula rodona "Models econòmics i sostenibilitat"

La taula següent, "Models econòmics i sostenibilitat", va ser moderada per **Francisca Abad** (UV) i va dedicar una especial atenció al fenomen de l'accés obert.

Reme Melero (CSIC) presentà la ponència **"El acceso abierto, una puerta para la supervivencia de las revistas científicas"**. Explicà com l'*open access* pot ser una via molt important per a la visibilitat de les revistes i per escalabilitat del seu cost, i va citar com a exemple les revistes electròniques que promouen i distribueixen de manera gratuïta i oberta les universitats espanyoles mitjançant els seus portals de revistes i repositoris.

Melero recordà que l'**accés obert no es refereix únicament a l'accés gratuït**, sinó que a més contempla altres variables com els drets dels lectors, els de reutilització, el *copyright*, drets de publicació de l'autor a altres fonts, etc. També va comentar que l'**open access no és en si mateix un model de negoci ni una via de finançament, sinó un concepte i una filosofia**, i perquè una revista en OA sigui sostenible cal considerar l'àrea econòmicofinancera, l'operativa i l'estratègica.

No obstant, si no es cobra al lector, de quina manera es poden finançar les revistes en accés obert? L'autora va citar alguns mètodes com el pagament per part de l'autor d'una taxa per article publicat, ingressos per publicitat, patrocini, subvencions, donacions, etc. En qualsevol cas, és necessari fer sempre una previsió de la sostenibilitat i l'escalabilitat del cost.

Es pogueren veure diversos gràfics on Melero mostrà que s'ha produït **un augment del 12% dels articles publicats en revistes OA "pures"** (sense embargaments temporals ni restriccions) del 2010 al 2011, increment provocat en part per les polítiques d'accés obert de les institucions financeres de la investigació. També es veié que **el cost de publicació és més baix per al model d'accés obert que per al model de subscripció en línia, i més encara en comparació amb el model de subscripció "paper + accés online"**³.

Segons Melero, els casos de [PeerJ](#), [Open Library of Humanities](#) i [Plos One](#), entre altres, són paradigmàtics de bones pràctiques, però també existeix el "costat fosc" de l'OA: els "editors- predadors"⁴, també esmentats per Cronin.

Frans Lettenstrom fou el segon conferenciant de la taula. Actualment treballa per a la poderosa editorial Springer, encara que ha estat científic i bibliotecari amb anterioritat, i d'aquí l'interès de la seva presentació, titulada **"Cómo ve un editor comercial el modelo de acceso abierto?"**.

El suec va realitzar una introducció històrica a l'evolució de la publicació científica des de l'antiguitat, passant per la invenció de la impremta, les primeres revistes científiques, el naixement de les editorials, l'adveniment d'internet i la WWW, i el pas de paper a digital, que, no obstant, encara no ha aconseguit totes les prestacions desitjables ni ha complert les expectatives de la comunitat científica. A dia d'avui hi ha unes 180.000-200.000 revistes científiques al món, no totes amb *peer review* (només unes 20.000), i s'ha passat de compres individuals de biblioteques a compres de grans paquets de consorcis. Abans, al voltant de 1920, es va passar de la publicació d'articles

³ Noorden, Richard van. "Open access: the true cost of science publishing: cheap open-access journals raise questions about the value publishers add for their money." *Nature*, 27/03/2013. <http://www.nature.com/news/open-access-the-true-cost-of-science-publishing-1.12676>

⁴ <http://scholarlyoa.com/publishers/>

llargs com treballs complets, a articles curts, com treballs fraccionats, per la necessitat forçosa de publicar (el "*publish or perish*", publicar o morir, que ja comentava Cronin).

La comparació de l'impacte d'un meteorit, causant del canvi de la vida a la Terra i l'extinció dels dinosaures, amb l'impacte d'Internet en la producció científica, va ser bastant encertada. Així, Internet ha provocat l'evolució de la correspondència entre científics (oral o escrita) en revistes OA, la desaparició dels models comercials en paper i la supervivència dels que s'han sabut adaptar a l'entorn digital. En el seu cas, Springer ha sobreviscut "potser com a gallina, però és millor una gallina viva que tiranosaure rex mort", i està fent tot el possible per adaptar-se al OA tant en via verda (eRepository Rights, que, no obstant, té un embargament de 12 mesos) com en via daurada ([Biomed Central](#) / [SpringerOpen](#), amb un cost per l'autor entre 800-1200 €, i participació en projectes com [OpenChoice](#) i [Scoop3](#), al costat d'Elsevier i altres). Segons el [Directory of Open Access Journals](#) (DOAJ), actualment hi ha un milió d'articles disponibles a OA.

Lluís Anglada, director del Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC), va presentar "**La visió dels bibliotecaris**".

Les biblioteques, va explicar, sempre han tingut una funció subsidiària. Per exemple, les col·leccions col·lectives de biblioteques i centres de documentació acadèmics han estat un gran recolzament per a l'edició científica, en estalviar diners en l'adquisició i gestió, i oferir un accés ampli a la informació. **El "negoci" de les biblioteques és l'accés**, ja que, mitjançant les compres consorciades i la gestió col·lectiva, etc., maximitzen, faciliten, enriqueixen i fan equitatiu i democràtic l'accés.

Anglada, coincidint amb altres ponents del dia, va dir que no hi ha cap model d'edició de revistes que no tingui un cost. El treball científic dels autors i els editors, la maquetació, correcció, impressió, distribució, etc., suposen una despesa. Aquesta despesa pot ser compensat per un model de negoci que busqui o no el benefici econòmic, i en qualsevol cas algú l'ha de pagar, ja sigui l'autor o la persona o entitat que realitza la subscripció. Com ja digué Melero, no tot al OA són "llums", també hi ha ombres i desavinences: per exemple, a la via verda (repositoris) es critica a la via daurada (revistes), per donar continuïtat al model d'edició de revistes que genera un gran benefici (encara que el propi Anglada defensa aquest últim model, el de les revistes científiques, adduint que és un model històric i consolidat, que funciona).

Finalment, el director del CBUC va comentar que les biblioteques sempre hauran de treballar en un entorn en contínua evolució. Així, **encara que actualment no suposa més d'un 15-20% de la producció científica mundial en el present, l'accés obert és "el nostre horitzó"**. Això passarà després d'una difícil transició, en la qual **el paper de les biblioteques serà afavorir polítiques d'accés obert a les institucions, donar suport a la via daurada, continuar fent subscripcions consorciades, i crear i mantenir repositoris (via verda)**.

Al final de la sessió es va produir una interessant discussió entre els membres del panell i assistents, entre ells alguns dels ponents que havien d'intervenir en la jornada.

Lluís Rovira (institució CERCA), va realitzar una pregunta per Lettenstrom: **Des del punt de vista de les grans editorials, com s'imaginen el seu futur, com han d'evolucionar per adaptar-se, i quina relació tindran amb els consorcis de biblioteques?** El representant de Springer va respondre que poc a poc s'estan formant consorcis d'accés obert, normalment per països, per abaratir el cost, encara que el "APC" (*access publication cost*) depèn molt del país i de la revista (pot variar de 0 a més de 1000 €).

En segon lloc intervingué un editor d'una revista catalana, que vol donar el pas a l'edició digital, però es lamenta que a Espanya la publicació en paper paga un IVA reduït (4%) mentre que la digital un 21%. Lluís Anglada va respondre dient que efectivament és així i no té sentit. Desgraciadament, l'IVA no es pot canviar per la normativa comunitària existent, però sí que es poden implementar polítiques governamentals per a la recerca que compensin als editors digitals, o fins i tot que usin part dels diners de les subscripcions per pagar el "APC" dels seus investigadors. Reme Melero també intervingué, comentant que l'esborrany per a la nova Llei de Propietat Intel·lectual preveu un pagament de 5 euros per alumne per a què les universitats, instituts i centres de recerca puguin posar continguts d'accés obert a la seva disposició. També va citar l'informe Finch, segons el qual es recomana el pas a la via daurada al Regne Unit, encara que aquesta només representa un 6% en l'actualitat i suposa un gran cost.

Finalment, per tancar la sessió, es produí un interessant debat entre una assistent i els ponents de la taula rodona, al voltant de la disponibilitat de les diferents versions d'un article (*pre-print*, versió revista, *post-print*), el cost de la distribució i la gratuïtat o el pagament per l'accés.

Conferència “Revistes científiques i accés obert al Brasil”

Després d'una hora de pausa per dinar, Ernest Abadal va presentar a **Rosângela Rodrigues** (UFSC, Brasil), que va parlar sobre **"Revistas científicas y acceso abierto en Brasil"**. La ponent va mostrar l'escenari de l'educació, la investigació i la producció científica d'Iberoamèrica i, més concretament, del seu país.

Al Brasil, la inversió en l'educació pública figura fins i tot en la seva constitució, obtenint, no obstant, alguns resultats dispersos: mentre que les millors universitats són les públiques, responsables del 90% dels post-graduats (la majoria gratuïts), només el 16% de la població accedeix als graus. D'altra banda, **Brasil compta amb més investigadors i publicacions científiques que tota la resta de països sud-americans junts**, ha augmentat notablement el nombre d'article científics publicats per autors pertanyents a institucions

acadèmiques d'aquest país, i la inversió governamental en investigació i desenvolupament gairebé s'ha duplicat en els últims deu anys.

Pel que fa a les revistes científiques, hi ha gairebé 250 títols entre les que figuren a WoS i Scopus, de les quals **un 95% es troba en accés obert**. Aquesta dada és molt significativa, ja que a Europa i Amèrica del Nord la proporció entre OA i subscripció s'inverteix. L'autora assenyala com a responsables d'aquest èxit als portals de revistes [Scielo](#) i, en menor mesura [Latindex](#) i [Redalyc](#), així com els portals de les universitats (autèntiques *meta-publishers*), les associacions científiques i professionals, el finançament proporcionada pel Consell Nacional d'Investigació, el suport brindat per l'Institut Brasiler de Ciència i Tecnologia, la tasca divulgativa i capacitadora de l'Associació Brasileira d'Editors Científics, i l'avaluació de la qualitat Qualis / CAPES.

En acabar la seva conferència, intervingué un assistent d'Equador, comentant la molt curta trajectòria de la publicació científica en el seu país davant la ja molt consolidada del Brasil, i preguntà si la publicació en obert pot arribar a perjudicar la qualitat dels continguts. La doctora Rodrigues va respondre que al contrari, ja que la millora de la visibilitat i la construcció d'infraestructures de comunicació i intercanvi científic és indispensable per al desenvolupament de les publicacions.

Finalment, un documentalista preguntà sobre la visió que té la ponent del futur de la publicació científica al Brasil, al que la interpel·lada respongué que cada país presenta unes característiques socioeconòmiques molt específiques en un moment concret i que aquestes poden variar amb molta celeritat, de manera que, per exemple, al seu país s'havien publicat poc més de 4.000 articles l'any 1992 i el 2008 la xifra ja es va elevar a gairebé 27.000. Aquesta situació s'explica en com era de diferent la situació econòmica al Brasil d'un moment a l'altre, de la mateixa manera que Europa travessa ara una crisi de la qual es recuperarà en el futur, i això es notarà en el desenvolupament de la comunicació científica. En qualsevol cas, **"la recerca i la difusió científica forma part del patrimoni d'un país i és una estímul importantíssim per al seu creixement econòmic"**.

Taula rodona "Mètriques per a l'avaluació de revistes"

Tomàs Baiget (El Professional de la Informació) fou l'encarregat de presentar i moderar la tercera i última taula rodona, "Mètriques per a l'avaluació de revistes".

Baiget va realitzar una breu introducció de les mètriques més conegudes: l'Impact Factor (IF) i el SCImago Journal Rank (SJR). Aquesta última, desenvolupada a Espanya, és més adequada per a les ciències socials i humanitats que la IF (basada en ciències experimentals), i a més a més inclou algunes millores com ara l'exclusió de les autocites (cites a la pròpia/mateixa revista), l'abastament fins els últims tres anys de la publicació (en lloc de només dos), la ponderació de les cites segons la qualitat de la revista, i la consideració

de totes les ciències juntes (l'IF diferencia dos índexs, el Science Citation Index, i el Social Science Citation Index). D'altra banda, el SJR també aglutina el doble de revistes que l'IF.

També va esmentar el projecte [In-Recs](#) (de la Universitat de Granada) i el seu Índex d'Impacte, que treballa amb les revistes espanyoles en ciències socials, jurídiques i humanitats, així com el [MIAR](#) ("Matriu d'Informació per a l'Avaluació de revistes"), que abasta revistes de ciències socials a nivell mundial, l'[índex H](#) creat pel físic nuclear argentí Jorge I. Hirsch, i altres indicadors minoritaris.

Un cop fet aquest repàs sobre les mètriques més conegudes, Baiget va donar pas als ponents que parlarien sobre les altres mètriques o "mètriques alternatives".

El primer d'ells, Lluís Rovira (director del CERCA - Centres de Recerca de Catalunya), va presentar "El model CARHUS+ per a les humanitats i Ciències socials", que, com el seu nom en català indica, és un model per a l'avaluació de revistes científiques d'humanitats i ciències socials que neix de la necessitat de poder avaluar correctament la qualitat de les revistes científiques en llengua catalana dins dels camps d'humanitats i ciències socials, ja que aquestes es troben amb un doble escull dins dels sistemes d'avaluació espanyols i internacionals: l'ús d'un idioma minoritari, i el menor impacte d'aquestes branques de la ciència en comparació amb les experimentals.

CARHUS+ compta amb un univers de gairebé 5000 revistes, extretes de diverses fonts (entre elles, algunes que ja hem vist com ISI i In-Recs). No només contempla les citacions, també té en compte l'aparició dels títols en bases de dades com el Social Sciences Citation Index (SSCI) i Arts and Humanities Citation Index (AHCI), a més de l'**Índex Complet de Difusió Secundària** (ICDS, elaborat a la plataforma MIAR), **el sistema de revisió i altres característiques** com el compliment de la periodicitat, instruccions per als autors, resums en anglès, etc. (el que l'autor anomena "format"). Segons el resultat final, cada revista es classifica en un dels quatre grups de qualitat (del A al D).

En total apareixen 129 revistes en català. Dues d'elles tracten sobre catalanística (història, llengua i literatura de Catalunya), i 17 d'elles es troben en el grup de més qualitat (A). Rovira comparà aquests resultats amb els de la plataforma espanyola [CIRC](#) (**Clasificación Integrada de Revistas Científicas**), on també hi ha 4 grups, però amb menor presència de revistes catalanes, especialment de catalanística, de les quals no n'hi ha cap en el grup més alt. També comparà el model amb el sistema europeu ERIH (**European Reference Index for the Humanities**), en el qual les revistes en català tenen un paper menor que a CARHUS + (només 2 revistes catalanes en el primer grup).

Com a propostes de millora per al futur, el director del CERCA apostà per la incorporació de Scopus, que té més consideració amb les revistes de ciències socials i humanitats i amb les llengües minoritàries i la interacció amb editors per incorporar noves mètriques de qualitat.

Rovira va advertir que CARHUS+ té, de moment, una presència tímida als sistemes d'avaluació catalans (AGAUR, AQU), i una presència nul·la en els espanyols (ANECA, CNEAI) i internacionals.

Àngel Borrego, professor de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona, va presentar l'última ponència del dia, "**Altmetrics: altres mètriques per mesurar l'impacte de la informació científica**".

Borrego va començar descrivint el panorama clàssic de l'avaluació de revistes científiques: l'anterior a la publicació (*peer review*, de caràcter qualitatiu), i el posterior a la publicació (qualitatiu, basat principalment en citacions). En aquest últim cas, l'avaluació de les revistes serveix com una aproximació per la dels seus articles, autors i institucions, i les fonts de dades són extretes principalment del Journal Citation Reports (ISI) i el Scimago Journal Rank (de Scopus). Les crítiques més comunment atribuïdes a aquest sistema són les limitacions que presenta en la cobertura i exactitud dels noms d'autors i institucions, les diferents i qüestionables metodologies de càlcul, i que només reculli l'impacte entre autors. A més, explicà, relacionar l'impacte de les citacions amb la qualitat no deixa de ser una mera interpretació.

Després d'aquesta introducció, el ponent donà exemples d'algunes alternatives. [Faculty of 1000](#) (ja esmentada per Cronin) és un portal d'experts que seleccionen articles de qualitat de medicina i biologia, així, per exemple, descobreixen "joies ocultes", articles molt rellevants però poc coneguts per haver estat publicats en revistes o fonts de baix prestigi. [Google Scholar Metrics](#), encara amb moltes mancances, però amb un gran potencial, per la seva ràpida millora, el pas a l'ús del senzill [índex H](#), i a la gran col·lecció de revistes que analitza. [Counter](#), una plataforma de bibliotecaris i editors que ha posat en marxa l'*usage factor*, que té en compte l'ús (les descàrregues) i no les cites. Altmetric.com, un servei comercial que fan servir, -entre d'altres- Scopus, Springer i BioMedCentral, per analitzar la repercussió de les seves publicacions a les xarxes socials. I finalment [Bibsonomy](#), un sistema semblant a Mendeley que permet gestionar i compartir una col·lecció d'enllaços i documents, incloent-hi els enllaços de la font original on s'ha trobat l'ítem en qüestió (per exemple, un article de revista científica que no ofereix accés lliure, però citat a partir d'un repositori que sí que en té).

Aquestes mètriques, alternatives o complementàries, **analitzen els continguts del web social mitjançant les descàrregues, enllaços, marcadors de favorits o mencions en xarxes**, i ajuden a matisar l'anàlisi d'impacte, tenen una actualització immediata (per a les citacions cal esperar almenys un any), inclouen altres fonts (blocs, vídeos, *datasets* i aplicacions informàtiques), repercuteixen en altres audiències (tècnics, educadors, públic general...), i les seves dades són públiques. És a dir, van més enllà de la comunitat acadèmica en tots els sentits.

Tot i així, Borrego argumentà que aquestes eines també tenen algunes limitacions, la principal d'elles és la incorrecció o la no integritat de les metadades als registres (una bona part d'ells han de ser entrats manualment).

En acabar aquesta ponència, l'editor d'una revista catalana preguntà a Lluís Rovira quin és el període de revisió de la classificació per categories de CARHUS+. El director del CERCA respongué que cada 2 o 3 anys es publica una nova versió, esperant la propera per a finals de 2013. Rovira aclareix que, en qualsevol cas, la llengua no és un indicador de qualitat en CARHUS+, i que no només té en compte revistes catalanes, sinó també espanyoles i internacionals.

Enrique Herrera-Viedma interpel·là a Àngel Borrego, preguntant-li si no creu que en la citació social cal incorporar una metodologia d'anàlisi dels resultats, al que ell respongué que efectivament cal saber com hem d'interpretar i què s'ha de fer amb ells una vegada que els tenim, ja que una citació social no amaga un motiu específic. Un article pot ser citat sense ser llegit o una cita en un mitjà pot tenir un valor i un significat molt diferent a la produïda en una altra font. Els treballs acadèmics fets fins ara només intenten correlacionar les dades de les mètriques alternatives amb els de les clàssiques (mencions a Twitter i factor d'impacte d'una revista, p.e.). En qualsevol cas, Borrego recordà que **les mètriques alternatives permeten saber quins documents són consultats** com és el cas de l'eina Mendeley per a biblioteques.

Cloenda

Ernest Abadal es va encarregar de la cloenda de la jornada, donant les gràcies als ponents, especialment a Blaise Cronin pel seu viatge des dels Estats Units, així com als assistents, que van esgotar totes les localitats disponibles.